

Karla Saksida

Od: UTRIP [info@institut-utrip.si]
Poslano: 23. maj 2012 18:02
Za: Mol Kabinet
Kp: Marija Fabčič; Mojca Vozelj; Uroš Grilc
Zadeva: Neučinkovite in škodljive preventivne prakse za otroke in mladostnike z skupna pobuda NVO
Priloge: Pobuda_preventivne prakse_PREDLOG_FINAL_min.doc
Pomembnost: Visoka

 MESTNA OBČINA LJUBLJANA	
Prejeto: 24.05.2012	
Številka zadeve: 600-27/2012-1	Sig.z.: 6
	Pril.: 1
	Vredn.: /

Spoštovani,

Kot odziv na polemike glede primernosti gledališke predstave »Zlati šus« za otroke in mladostnike (Lutkovno gledališče Ljubljana) vam pošiljamo skupno pobudo štirih nevladnih organizacij, ki sodelujemo v sklopu projekta »Vzpostavitev preventivne platforme NVO na področju preprečevanja zasvojenosti« (Inštitut Utrip, Zveza društev na področju drog Slovenije, Rdeči križ Slovenije in Mladinsko združenje Brez izgovora). Projekt sofinancirata Evropski socialni sklad in Ministrstvo za pravosodje in javno upravo. Skupna pobuda vsebuje tudi utemeljitev strokovnega mnenja, pri čemer smo uporabili najnovejšo in najbolj relevantno strokovno literaturo na temo strategij in pristopov zastraševanja otrok in mladostnikov z namenom preventivnega delovanja.

Skupno pobudo bomo ponudili v podpis tudi drugim nevladnim organizacijam na področju preprečevanja zasvojenosti v Sloveniji. Prosimo vas, da našo pobudo obravnavate in jo upoštevate pri morebitnih aktivnostih Mestne občine Ljubljana na temo omenjene gledališke predstave. Hvala!

Lep pozdrav,

Matej Košir
Inštitut Utrip
v imenu konzorcijskih partnerjev projekta

Inštitut za raziskave in razvoj 'Utrip'
Trubarjeva cesta 13, 1290 Grosuplje
Pisarna: Vošnjakova ulica 1 (Hotel Lev), 1000 Ljubljana
Telefon: (031) 880-520
E-pošta: info@institut-utrip.si
Spletna stran projekta: www.preventivna-platforma.si

preventivna platforma

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA PRAVOSODJE IN JAVNO UPRAVO

Naložba v vašo prihodnost
OPERATIVNO DELNO FINANCIRA EVROPSKA UNIJA
EVROPSKI SOCIALNI SKLAD

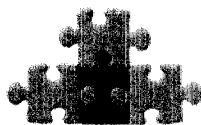
Projekt »Vzpostavitev preventivne platforme NVO na področju preprečevanja zasvojenosti« financira Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada.

Projekt se izvaja v okviru Operativnega programa razvoja človeških virov za obdobje 2007-2013, razvojna prioriteta:

»Institucionalna in administrativna usposobljenost«, prednostna usmeritev 5.3.: »Spodbujanje razvoja nevladnih organizacij in civilnega dialoga«.

preventivna platforma

Skupna pobuda NVO za prenehanje z neučinkovitimi in škodljivimi šolskimi preventivnimi praksami v Republiki Sloveniji

Uvod

Pred kratkim smo v medijih zasledili članke oziroma prispevke na temo gledališke predstave za otroke in mladostnike z naslovom »Zlati šus«. Predstavo, ki obravnava problematiko uporabe dovoljenih in prepovedanih drog ter zasvojenosti, so si ogledali devetošolci z Osnovne šole Prule, predstava pa naj bi bila po prepričanju ustvarjalcev primerna za otroke od 12. leta starosti naprej. Kot vsebinska mreža nevladnih organizacij (NVO) na področju zdravja smo nad lahkotnostjo razprave in poročanja glede omenjene predstave zaskrbljeni, saj je stroka že davno ugotovila, da takšni preventivni pristopi niso primerni za otroke in mladostnike, zlasti pa ne za osnovnošolsko populacijo. O svojih pomislekih in strokovnih argumentih smo že obvestili nekatere pristojne ustanove in jim priporočali, da preprečijo nadaljnje izvajanje tovrstnih predstav oziroma aktivnosti kot obliko izvajanja preventivnih programov, namenjenih osnovnošolcem in dijakom.

Vsebinska mreža NVO »Preventivna platforma« stremi k uvajanju in izvajanju znanstveno dokazano učinkovitih preventivnih programov (tudi v šolah), kar mogoče v tem trenutku marsikomu predstavlja »misijo nemogoče«. Po našem mnenju je to izvedljivo z dobro voljo in trdom vseh vpletenih, vključno s pristojnimi ministrstvi (zlasti ministrstvom, pristojnima za zdravje in izobraževanje). Da se vsaj približno približamo državam, kjer bolj dosledno sledijo najsodobnejšim strokovnim smernicam in priporočilom, bo trajalo še nekaj časa. Zavedamo se, da gre za dolgotrajen proces, in da stanja čez noč ne moremo izboljšati do te mere, kot bi si želeli. Kar pa lahko storimo v zelo kratkem času je, da se odrečemo takšnim preventivnim pristopom, kot jih predstavlja gledališka predstava »Zlati šus«. Strokovnjaki znova in znova ponavljamo, da pristopi, s katerimi strašimo otroke oziroma mladostnike ne le da niso učinkoviti, temveč imajo lahko celo škodljive učinke in posledice. Na desetine verodostojnih znanstvenih člankov je že izšlo na to temo in vsi zaključki so si enotni – strategije in pristopi zastraševanja otrok in mladostnikov v preventivi ne delujejo oziroma so celo škodljivi.

Sprašujemo se, koliko škode je morebiti ta gledališka predstava že naredila in koliko škode še bo naredila, če bo osnovnošolcem in mlajšim srednješolcem, ki naj bi jim bila pretežno

namenjena, še naprej na voljo?! Prav tako se sprašujemo, koliko škode naredi očitno še vedno prisoten način dela nekaterih naših policistov in kriminalistov, ki pod krinko stroke »preventivno« seznanjajo otroke z različnimi vrstami prepovedanih drog in načini trgovanja z njimi?! Tudi pričevanja nekdanjih zasvojenecv po šolah je stroka že zdavnaj označila za škodljive preventivne pristope, pa se jih mnogi še vedno poslužujejo (tudi pri nas).

V upanju, da omenjena gledališka predstava ne bo imela vaše strokovne in tudi siceršnje podpore, podajamo v nadaljevanju utemeljitev svojega mnenja. Svoje strokovno mnenje smo poslali vsem pristojnim ustanovam in organizacijam po Sloveniji, ki so bolj ali manj odgovorne za stanje na področju preventive. Prejelo ga je tudi Lutkovno gledališče Ljubljana, ki »gosti« omenjeno predstavo. Mi gledališču nikakor ne odrekamo pravice do izvajanja omenjene predstave, ampak menimo, da le-ta ni primerna za omenjeno ciljno populacijo. Populacija bi morala biti bistveno starejša: npr. starši, učitelji, študenti ter morda starejši srednješolci, vendar slednji le pod pogojem, da si predstavo ogledajo v nekem širšem preventivnem kontekstu – kot del širšega strukturiranega preventivnega programa, in da so nanjo ustrezno strokovno pripravljene. Za osnovnošolsko populacijo pa je ta predstava preprosto neprimerna in celo škodljiva.

Ta pobuda se nanaša izključno na gledanje gledališke predstave skozi preventivne učinke na ciljno populacijo in se ne dotika njene umetniške vrednosti, niti ni naš namen vrednotiti predstave po drugih kriterijih.

Matej Košir, v imenu Inštituta za raziskave in razvoj »Utrip«
Vilma Kersnik, v imenu Zveze društev na področju drog Slovenije
Ciril Klajnšček, v imenu Rdečega križa Slovenije
Jan Peloz, v imenu Mladinskega združenja Brez izgovora

Utemeljitev strokovnega mnenja:

Kratek opis predstave:

Gledališka predstava »Zlati šus« dramatičarke Tamare Matevc je pretresljiva izpoved mladega dekleta (devetošolke), ki čaka na usodno novico o svojem prijatelju, ki je v bolnišnici zaradi prevelikega odmerka heroina. Predstava obravnava uporabo dovoljenih in prepovedanih drog ter različne oblike zasvojenosti (droge, tablete, motnje hranjenja idr.). Igralka doživeto predstavi dva sošolca Vikija in Saleta in njuno sošolko Muro ter njihove načrte za glasbeno kariero in počitnice, ki jim jih prekriža droga. V igri so zelo nazorno predstavljene oblike uporabe različnih drog, kot so na primer snifanje kokaina, kajenje marihuane in cigaret, »trip« z gobicami in »zadetost« po tem. Besednjak, ki ga v predstavi v določenih scenah uporablja igralka, je izjemno grob (npr. pogosto preklinjanje) in izvira med drugim tudi iz »narkomanske« scene. Predstava med drugim »učí« publiko, katera kombinacija drog najbolj zadane, jo »poduči«, naj se »nikoli ne zadevajo sami, če drogo vzamejo prvič, naj bo to le pol doze, npr. pol tablete ekstazija« itd. Dodatno sporoča, da je »drogo potrebno kupovati vedno pri enem vam znanem »dilerju«, ki mu zaupate, in ki ve, kaj požirate«. Zgodba se konča s smrtjo Saleta, ki si je v žilo vbrizgal (injiciral) preveliko količino heroina. Predstava se zaključí z opisom mrtvega trupla (v obliki lutke, ki jo igralka ziba na gugalnici).

Preventivne dejavnosti, še posebej na področju drog, različne ustanove in organizacije pogosto izvajajo kot odraz načeloma zdravorazumskega razmišljanja, katerega cilj je mlade ustaviti pred uporabo drog (vključno z alkoholom in tobakom). Vendar pa preprečevanje uporabe drog praviloma ni primarni cilj kakovostnih in učinkovitih preventivnih programov, temveč so to zlasti razvijanje osebnih in socialnih kompetenc, normativno izobraževanje ter promocija zdravja in dobrega počutja mladih. V resnici večina najpopularnejših preventivnih pristopov, ki so še vedno prepogosto prisotni v praksi, dokazano ne deluje, ne temelji na znanstvenih dokazih in ima lahko celo nasprotno (škodljive) učinke. Med takšne sporne preventivne pristope spadajo tudi tako imenovani pristopi oziroma strategije zastraševanja otrok in mladostnikov (v angleščini »scare tactics« ali »fear appeal« ali »fear arousal«).

Tako imenovani »intuitivni pristopi« so pripeljali v preteklosti do zelo pogoste uporabe strategij in pristopov zastraševanja otrok in mladostnikov na področju preventive, ki pa se dandanes vse manj uporabljajo v praksi, saj so raziskave in študije jasno in nedvoumno pokazale njihovo neučinkovitost ali celo škodljivost. Te strategije in pristopi temeljijo na predpostavki, da zgolj prikaz škodljivih posledic in tveganj ter šokantnih in strašljivih informacij pripomore, da mladi nečesa ne bodo naredili. Mladi, starši in učitelji so pogosto prepričani, da soočenje z najbolj resnimi posledicami mlade odvrne od uporabe drog. Vendar pa programi, ki se zanašajo na strategije in pristope zastraševanja, niso nikoli pokazali zmanjšanja pojavnosti uporabe drog (Tobler in Stratton, 1997). Številni priznani strokovnjaki na področju preventive celo nedvoumno priporočajo, da se moramo takšnim »preventivnim« pristopom v celoti izogniti, saj imajo lahko nasprotno učinke (Sloboda, 2012; Lee, 2012; Laenen, 2011; Prevention First, 2008; Cahill, 2006; Hastings in Stead, 2004; Morgan, 2001; Baron in Byrne, 1997; Rhodes in Wolitski, 1990; Soames Job, 1988 idr.). Zakaj?

Mladi ljudje prikaze uporabe drog praviloma vedno vidijo kot »nerealistične« - ne ustrezajo njihovim lastnim izkušnjam glede tega, kaj se zgodi, ko tisti, ki jih poznajo ali vidijo, uporabljajo droge (Tobler in Stratton, 1997). Ravno tako se pogosto odzovejo na način »to se meni ne bo nikoli zgodilo« (Leventhal, Watts in Paguno, 1967) in »moja babica že 70 let

kadi in je čisto v redu» (Lee, 2012). Mladi živijo tu in zdaj in ne v daljni prihodnosti (oziroma v ugibanjih, kaj se jim enkrat v daljni prihodnosti lahko zgodi). Iz raziskav razvoja možganov vemo, da so možgani mladih v času adolescence nagnjeni k iskanju užitka in razburjenja (vznemirjenja), in da njihova sposobnost razmišljanja o posledicah obnašanja pride bistveno kasneje (v celoti šele nekje okrog 25. leta starosti) (Burkhart, 2011). To je še en razlog, zakaj pristopi zastraševanja otrok in mladih niso dobri.

Mladi so navadno odprti za nove informacije, če so resnične in verodostojne ter niso v nasprotju z njihovimi osebnimi izkušnjami z drogami. Pristopi zastraševanja mladih zmanjšajo zaupanje, ki ga imajo mladi v nasvete odraslih in v nekaterih primerih celo spodbujajo tvegano obnašanje (UNODC, 2002; Tobler in Stratton, 1997). Poleg tega lahko taktika zastraševanja pri mladih nehote povečuje tvegano obnašanje, kar ima ravno tako lahko nasprotno učinke od zaželenih in pričakovanih. Tisti, ki npr. »preživi« dolgoletno uporabo drog, oziroma nekdanji zasvojenec lahko med mladimi pridobi celo tako imenovani »herojski« status s pripovedovanjem svoje življenjske zgodbe. Takšni »preventivni« pristopi lahko določene oblike tvegane vedenja naredijo celo bolj privlačne, še zlasti pri tistih otrokih in mladostnikih, ki se radi postavljajo pred drugimi, so bolj pustolovske narave oziroma so nagnjenih k temu, da si namerno škodijo (Cahill, 2006; Tobler in Stratton, 1997).

Tudi v primeru »preventivnih« pristopov s pomočjo »šokantne« ali »strašljive« gledališke predstave ali filma (t. i. »entertainment education« pristop) ne moremo doseči ustreznih trajnih pozitivnih učinkov na obnašanje otrok in mladostnikov. In to zlasti zaradi tega ne, ker se otroci in mladostniki z liki iz tovrstnih predstav ali filmov ne identificirajo (poistovetijo) oziroma vsebina predstav ali filmov ni relevantna v povezavi z njihovimi lastnimi izkušnjami in vsakodnevnim življenjem. Pri veliki večini mladih pa tudi v povezavi s prihodnostjo ne. Nekateri raziskovalci so celo odkrili, da takšne predstave ali filmi dosežejo ravno nasprotni (»bumerang«) učinek (Salmon in Murray-Johnson, 2001; Guttman in sodelavci, 2008), kar pomeni, da lahko spodbudijo uporabo drog med mladimi.

Že zlasti so takšni pristopi zastraševanja otrok in mladostnikov lahko nevarni za tiste posameznike, ki imajo že tako različne psihološke ali socialne težave (Hastings in Stead, 2004; Laenen, 2011). Ob izpostavljanju tovrstnim »preventivnim« pristopom se lahko njihovo stanje še poslabša, vključno s pojavom občutkov jeze in »vklopa« obrambnega mehanizma v telesu, kar jih lahko celo spodbudi k uporabi drog in drugim oblikam tvegane obnašanja.

Iz vsega zapisanega je več kot jasno, da zastraševanje otrok in mladostnikov ter ostali sorodni pristopi in strategije (npr. predavanja nekdanjih zasvojenec, seznanjanje otrok z vrstami prepovedanih drog in načini trgovanja z njimi s strani policistov oziroma kriminalistov ipd.) v preventivi ne delujejo oziroma so lahko celo škodljivi, še posebej pa ne delujejo na ravni univerzalne preventive, v katero so vključeni vsi otroci in mladostniki brez vsakršnega selekcioniranja glede na ranljivost ali prisotnost dejanske tvegane ali škodljive rabe dovoljenih ali prepovedanih drog oziroma drugih oblik zasvojenosti in tvegane obnašanja.

Viri in literatura:

A participatory handbook for youth drug abuse prevention programmes: A guide for development and improvement (2002). United Nations Office for Drug Control and Crime Prevention Vienna, New York.

Baron R. A., in Byrne D. (1997). *Social Psychology* (8th Ed.). New York: Allyn and Bacon.

Burkhart G. (2011). Environmental drug prevention in the EU. Why is it so unpopular? *Adicciones*. 2011; 23(2):87-100.

Cahill H. (2006). *Taking an Evidence Based Approach to School Drug Education*. Australian Youth Research Centre. Faculty of Education. University of Melbourne.

Guttman N., Gesser-Edelsburg A. in Israelashvili M. (2008). The Paradox of Realism and "Authenticity" in Entertainment-Education: A Study of Adolescents' Views About Anti-Drug Abuse Dramas, *Health Communication*, 23:2, 128-141.

Hastings G. in Stead M. (2004). Fear appeals in social marketing: Strategic and ethical reasons for concern. *Psychology and Marketing*, 21, 961–986.

Laenen F. V. (2011). How drug policy should (not) be: Institutionalised young people's perspectives. *The International Journal on Drug Policy*, November 2011 (volume 22, issue 6, pages 491-497 DOI: 10.1016/j.drugpo.2011.10.005).

Lee J. (2012). *Guidelines and Recommendations for School-based Prevention*. Mentor Foundation International. Delovno gradivo v sklopu projekta EU-Dap SI. Inštitut Utrip.

Leventhal H. , Watts J. C., in Paguno F. (1967). Effects of fear and instructions on how to cope with danger. *Journal of Personality and Social Psychology*, 6, 313-321.

Morgan M. (2001). *Drug use prevention: an overview of research*. National Advisory Committee on Drugs. Government of Ireland. Dublin.

Prevention First (2008). *Ineffectiveness of Fear Appeals in Youth Alcohol, Tobacco and Other Drug (ATOD) Prevention*. Springfield, IL: Prevention First.

Rhodes F. in Wolitski R. J. (1990). Perceived effectiveness of fear appeals in AIDS education: Relationship to ethnicity, gender, age and group membership. *AIDS Education and Prevention*, 2, 1-11.

Salmon C. T. in Murray-Johnson L. (2001). Campaign effectiveness: Some critical distinctions. In R. Rice & C. Atkin (Eds.), *Public Communication Campaigns* (3rd ed.), Newbury Park, CA: Sage.

Sloboda Z. (2012). *Substance abuse prevention: reviewing the basic elements of prevention intervention*. Meeting on International Standards on Prevention United Nations Office on Drugs and Crime Vienna, Austria (January 23-25, 2012). JBS International, Inc.

Soames Job R. F. (1988). Effective and ineffective use of fear in health promotion campaigns. *American Journal of Public Health*, 78, 163-167.

Tobler N. S. in Stratton H. H. (1997). Effectiveness of school-based drug education prevention programs: a meta-analysis of the research. *The Journal of Primary Prevention* 18 (10), 71-128.